

Psychoanalysis – my way. Complex Oedipus and other issues.

Anders Zachrisson¹

Anmeldt av Jon Morgan Stokkeland

Anders Zachrisson har i en årrekke vært en helt sentral person i det norske psykoanalytiske miljøet som lærer, veileder og terapeut ved Norsk psykoanalytisk forening, hvor han også har vært president, og som førsteamanuensis ved Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Han er både barne-, ungdoms- og vokseanalytiker. Zachrisson har også hatt en viktig rolle ved Institutt for psykoterapi og var sjefsredaktør i *The Scandinavian Psychoanalytic Review*. Det er derfor noe av en begivenhet når han nå har samlet sine engelskspråklige artikler i en bok. For min egen del har jeg hatt stor nytte av flere av Zachrissons tekster i undervisningssammenheng, både til nybegynneren og til den mer erfarne terapeut. Særlig har artiklene om holdning (Zachrisson, 1997, 2008a) og motoverføring (2008b) blitt godt mottatt av studentene. Jeg har med stor interesse fulgt Zachrissons tekster publisert i toneangivende psykoanalytiske tidsskrifter gjennom flere år, og hadde derfor ganske høye forventninger til å lese dem samlet i en bok. Jeg ble ikke skuffet.

La meg starte med bokens tittel, den er noe av en gåte: *Psychoanalysis – my way*. Hva menes? En kan ikke unngå å assosiere til Frank Sinatra og hans brautende slager med det pompøse refreng *I did it myyyyyy way!* Mentaliteten i sangen synes nok så langt fra det man forbinder med Anders Zachrisson; tenksom, klar, analytisk, balansert. Hm. Har vi her å gjøre med en egenrådig forfatter som

1. Kolofon Forlag. 2021. 471 sider.

plutselig har gått sine helt egne veier, langt unna et arbeidsfellesskap som lytter til hverandres erfaringer, og som vet at man står i en lang tradisjon? Nei, det rimer dårlig med inntrykket av tekstene, som snarere synes å finne veien inn til det som er kjernen i dagens psykoanalyse. Og likevel; tittelen får meg til å tenke at man ikke kan arve en tradisjon passivt, man kan ikke bli psykoanalytiker uten å gå sin egen vei, kjempe sin egen kamp. Enhver må gjøre dette langsomme arbeidet med seg selv, og det er vel for mange av oss en nokså kronglete vei. Og så betyr ikke dette at denne veien uvilkårleg leder en til utkantene, bort fra et levende, kreativt sentrum. I 2008 utga dikteren Søren Ulrik Thomsen og idehistorikeren Frederik Stjernfelt boken *Kritik af den negative opbyggelighed*, der de påviste samtidens tendens til å sette likhetstegn mellom det originale kunstverk og det standpunkt som alltid må gå på tvers, som om det å være trassig automatisk betyr å være nytenkende og skapende. De viste hvordan det genuine kunstverk like gjerne kunne befinne seg i sentrum. Denne erkjennelsen korresponderer med min opplevelse av å lese Zachrisson; forfatteren har gått sin egen vei, men han har ikke endt opp langt ute i periferien, han befinner seg snarere i midten av det som er dagens psykoanalytiske tenkning og praksis. Slik sett er tittelen paradoksal; jo, det er hans egen vei, men den er på samme tid også vår. Vel, jeg kan bare snakke for meg selv: Jeg går gjerne i nærheten av disse stiene, det kjennes (som oftest) ut som gode veivalg. Betegnelsen *mainstream psykoanalyse* kan godt brukes om denne boken, hvis man som meg mener at uttrykket inneholder noe som samtidig kan være både originalt og kraftfullt. Det finnes ingen enkel vei, man når ikke inn til denne hovedstrømmen uten å ta sjanser.

Jeg går videre til bildet på fremsiden av boken. Det ser underlig ut, en slags portaler og trapper i stein i et labyrintisk landskap. Jeg kan ikke la være å assosiere til scenografien i Lawrence Oliviers klassiske filmatisering av Hamlet, der den unge prins vandrer rundt på et liknende sted: et bilde på vår labyrintiske psyke, rom inne i rom. Åpent, uendelig. Så gir da bokens undertittel god mening: *Complex Oedipus and other issues*. Ødipus og Hamlet som tvillingsjeler, noe Freud minnet oss om i *Drømmetydningen* (1900, s. 264). Disse to har vært gjennomgangsfignurer i Zachrissons forfatterskap, og vi blir bedre kjent med dem også i denne boken. Det er sinnets kompleksitet som på denne måten trer frem; det sinnrike. Som tittelen på et foredrag Zachrisson holdt for mange år siden og som denne anmelder hadde gleden av å høre: *Gåtens navn er mennesket*. Et epigram på bokens første side fremhever det samme:

Steps, vaults and gates; dead ends and forking passages;
bewildering richness – human mind.

(A Zaj: Notes from the labyrinth)²

Ja, sinnet er uendelig komplekst. Og gåtefullt. Det er en viktig påminnelse i starten av denne boken, fordi forfatterens store styrke – etter min mening – er hans klarhet. Zachrisson eier en evne til å tenke og skrive *klart* slik at komplekse sammenhenger ikke blir unødvendig vanskelige. For meg ligger denne bokens gull i at den er så pedagogisk: Leseren ledes gjennom sinnets labyrinter av en tålmodig veiviser som har lang erfaring med landskapet, men som likevel tillater seg å bli overrasket underveis. Det er stadig noe nytt å oppdage.

Selv om forfatteren ikke ser ut til å ha planlagt det slik, har han ved å samle sammen sine tekster gjennom mange år endt opp med en bok som dekker svært mange av feltets sentrale emner: I del 1, *begrepsmessige fundament*, finner vi fire metapsykologiske kapitler om henholdsvis ødipalsituasjonen, indre og ytre objekter, persepsjon og konseptet mental helse, samt to (krevende) kapitler om det vitenskapsfilosofiske fundamentet for psykoanalysen (det ene sammen med Henrik Daae Zachrisson, det andre med Erik Stänicke og Arne Johan Vetlesen). I del 2, *kliniske konsepter*, får vi to kapitler med kasuistikker, to kapitler om de grunnleggende begrepene overføring og motoverføring, samt tre kapitler om holdning og intervensjoner. Del 3, *om psykoanalytisk utdanning*, inneholder ett kapittel om evaluering av klinisk kompetanse (sammen med Gabriele Junkers og David Tuckett), og ett om supervisjon. Til sist, i del 4, *om psykoanalyse og skjønnlitteratur*, møter vi Peer Gynt (skrevet sammen med Marit Aalen) og Hamlet. Ødipus er med som bifigur i begge disse tekstene, samt i åpnings- og avslutningskapitlet. Zachrisson kommer så vidt omkring i fagfeltet, at boken etter min mening kan fungere som en lærebok i psykoanalytisk terapi. Som med alle lærebøker må den selvfølgelig suppleres med mange andre tekster, men jeg tror det ville være et godt sted å starte. Det jeg har av innvendinger mot boken, er samtidig et argument for at den kan være et godt rammeverk for opplæring av nye terapeuter og oppfriskning for mer erfarne klinikere. Hva menes? I tekstene om epistemologi og vitenskapsfilosofi, særlig kapittel tre, skrevet sammen med Henrik Daae Zachrisson, skulle denne anmelder gjerne ønsket at forfatteren havnet på et mer radikalt standpunkt, der ambisjonen for psykoanalysen om å bli en forklarende vitenskap med solid evidens oppgis. I stedet er det vanskelig helt å fastslå Zachrissons posisjon; han legger frem de ulike ståstedene og veier dem mot hverandre. Vi får dermed en veldig balansert fremstilling, slett ikke noen enegang eller solo-

2. Hvem er A Zaj? Kan det være forfatteren selv? Skulle så være tilfelle, er det ganske mye lek her i åpningen.

løp – slik bokens tittel kan forlede en til å tro. Dette er pedagogisk vellykket; studenten ledes inn i fagfeltets ulike perspektiver og vinner kunnskap om dets kompleksitet. Et særlig godt eksempel på Zachrissons didaktiske styrke synes jeg vi finner i innledningens første sider – disse kan med fordel leses langsomt og flere ganger, samt i kapittel to om ytre og indre objekter. Jeg kan ikke huske å ha lest noen tekst før som gjør disse kompliserte sammenhengene så tydelige. Dette kapitlet er et godt sted å starte, og den kommer da også tidlig i boken. Denne klarheten og tydeligheten er helt gjennomgående i disse tekstene. For meg ble kapittel fjorten, om evaluering av klinisk kompetanse, bokens svakeste. Jeg har undret meg over om dette kan skyldes noe ved innholdet selv; at her har fagfeltet en vei å gå, og at forfatterne dermed har demonstrert at det gjenstår mye arbeid før området blir klarere. Mest glad ble jeg for kasuistikkene, der kommer man så nær klinikken. For den som er ny i faget, tror jeg det er særlig verdifullt med tekster som bringer en tett på det som foregår i konsultasjonsværelset.

Noen vil savne at Zachrisson hadde oversatt disse tekstene til svensk eller norsk. Til det er å si, at forfatteren skriver et godt og tilgjengelig engelsk der språket flyter fint. For denne anmelder er det å skrive på engelsk som å spille piano med Selbuvotter. Zachrisson derimot, synes å trives som fisken i vannet i det fremmede språk. Så for den leser som frykter engelsken i denne boken, vil jeg si som den italienske servitrisen som så mitt bekymrede blikk der jeg studerte menyen i den lille restaurant: *Keine angst!*

Oppsummerende er dette en bok om psykoanalyse som rommer sentrale deler av fagfeltet og som anbefales varmt både til nybegynnerterapeuten og klinikerne med lang erfaring.

Litteratur

- Freud, S. (1900). *The interpretation of dreams*. SE 5
- Stjernfelt, F. og Thomsen, S. U. (2008). *Kritik af den negative opbyggelighed*. København: Vindrose
- Zachrisson, A. (1997). Terapeutisk holdning. I Gullestad & Theophilakis (red.) (1997). *En umulig profesjon?*
- Om opplæring i intensiv dynamisk psykoterapi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Zachrisson, A. (2008a). Neutrality, tenderness and the analyst's subjectivity: Reflections on the analytic relationship. *Scand. Psychoanal. Rev.* 32 (2), 86-94
- Zachrisson, Anders (2008b). Motoverføring og endringer i synet på den psykoanalytiske relasjonen. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, Vol 45, nummer 8, 2008, s. 939-948